

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μετάφραση και Σχολιασμός του άρθρου “Cultural Feminism Versus Post-structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory”

ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ:
ΓΑΪΤΑΝΗ ΕΙΡΗΝΗ ΑΡΓΥΡΩ
(Ξ2017036)

ΔΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ:
ΛΙΒΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ
ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΚΕΡΚΥΡΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ 2023

Μετάφραση και Σχολιασμός του άρθρου “Cultural Feminism Versus Post-structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory” της Linda Alcoff από την ιστοσελίδα του University of Chicago Press

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

1. Πρόλογος	5
2. Πρωτότυπο Κείμενο	6
3. Μετάφρασμα	14
4. Σχολιασμός Μετάφρασης	24
4.1. Εισαγωγή	24
4.2. Ανάλυση Κειμένου-Πηγής	26
4.2.1. Είδος και Λειτουργία του Κειμένου	26
4.2.2. Ο Σκοπός του Κειμένου	28
4.2.3. Το Ύφος Του Κειμένου	29
4.3 Μεταφραστικά Προβλήματα	30
5. Βιβλιογραφία	35

1. Πρόλογος

Το παρόν έγγραφο αποτελεί την Πτυχιακή Εργασία της Ειρήνης Αργυρώ Γαϊτάνη, προπτυχιακής φοιτήτριας του τμήματος Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Η εργασία εκπονήθηκε κατά το ακαδημαϊκό έτος 2023-2024. Μέλη της Επιτροπής Εποπτείας συνετέλεσαν ο καθηγητής Σωτήριος Λίβας, ως πρώτος επιβλέπων και ο καθηγητής Γεώργιος Κεντρωτής, ως δεύτερος επιβλέπων. Η εργασία αποτελείται από την μετάφραση και το σχολιασμό του αποσπάσματος του άρθρου “Cultural Feminism Versus Post-structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory” με συγγραφέα την Linda Alcoff από την ιστοσελίδα του University of Chicago Press.

Πιο συγκεκριμένα, μεταφράστηκαν και σχολιάστηκαν οι σελίδες 408 έως 414 και 425 έως 428 με τους αντίστοιχους υπότιτλους “Cultural Feminism” και “Denise Riley”. Το άρθρο παρουσιάζει την προσέγγιση διάφορων φεμινιστικών ομάδων για την αναδιατύπωση της έννοιας της γυναίκας. Όσον αφορά το επικοινωνιακό πλαίσιο σημειώνεται ότι πρόκειται για μετάφραση από την αγγλική προς την ελληνική γλώσσα και ακολουθεί ο σχολιασμός, ο οποίος έγινε με βάση την λειτουργική προσέγγιση της Christiane Nord. Στις παρακάτω σελίδες ακολουθούν το μετάφρασμα, το πρωτότυπο κείμενο, ο μεταφραστικός σχολιασμός καθώς και η βιβλιογραφία.

2. Πρωτότυπο Κείμενο

Cultural feminism

Cultural feminism is the ideology of a female nature or female essence reappropriated by feminists themselves in an effort to revalidate undervalued female attributes. For cultural feminists, the enemy of women is not merely a social system or economic institution or set of backward beliefs but masculinity itself and in some cases male biology. Cultural feminist politics revolve around creating and maintaining a healthy environment-free of masculinist values and all their offshoots such as pornography-for the female principle. Feminist theory, the explanation of sexism, and the justification of feminist demands can all be grounded securely and unambiguously on the concept of the essential female.

Mary Daly and Adrienne Rich have been influential proponents of this position. Breaking from the trend toward androgyny and the minimizing of gender differences that was popular among feminists in the early seventies, both Daly and Rich argue for a returned focus on femaleness.

For Daly, male barrenness leads to parasitism on female energy, which flows from our life-affirming, life-creating biological condition: "Since female energy is essentially biophilic, the female spirit/ body is the primary target in this perpetual war of aggression against life. Gyn/Ecology is the re-claiming of life-loving female energy." Despite Daly's warnings against biological reductionism, her own analysis of sexism uses gender-specific biological traits to explain male hatred for women. The childless state of "all males" leads to a dependency on women, which in turn leads men to "deeply identify with 'unwanted fetal tissue.' " Given their state of fear and insecurity it becomes almost understandable, then, that men would desire to dominate and control that which is so vitally necessary to them: the life-energy of women. Female energy, conceived by Daly as a natural essence, needs to be freed from its male parasites, released for creative expression and recharged through bonding with other women. In this free space women's "natural" attributes of love, creativity, and the ability to nurture can thrive.

Women's identification as female is their defining essence for Daly, their haecceity, overriding any other way in which they may be defined or may define themselves. Thus Daly states: "Women who accept false inclusion among the fathers and sons are easily polarized against other women on the basis of ethnic, national, class, religious and other male-defined differences, applauding the defeat of 'enemy' women." These differences are apparent rather than real, inessential rather than6

essential. The only real difference, the only difference that can change a person's ontological placement on Daly's dichotomous map, is sex difference. Our essence is defined here, in our sex, from which flow all the facts about us: who are our potential allies, who is our enemy, what are our objective interests, what is our true nature. Thus, Daly defines women again and her definition is strongly linked to female biology.

Many of Rich's writings have exhibited surprising similarities to Daly's position described above, surprising given their difference in style and temperament. Rich defines a "female consciousness" that has a great deal to do with the female body.

I have come to believe . . . that female biology-the diffuse, intense sensuality radiating out from clitoris, breasts, uterus, vagina; the lunar cycles of menstruation; the gestation and fruition of life which can take place in the female body-has far more radical implications than we have yet come to appreciate. Patriarchal thought has limited female biology to its own narrow specifications. The feminist vision has recoiled from female biology for these reasons; it will, I believe, come to view our physicality as a resource, rather than a destiny. ... We must touch the unity and resonance of our physicality, our bond with the natural order, the corporeal ground of our intelligence.

Thus Rich argues that we should not reject the importance of female biology simply because patriarchy has used it to subjugate us. Rich believes that "our biological grounding, the miracle and paradox of the female body and its spiritual and political meanings" holds the key to our rejuvenation and our reconnection with our specific female attributes, which she lists as "our great mental capacities...; our highly developed tactile sense; our genius for close observation; our complicated, pain-enduring, multi-pleasured physicality."

Rich further echoes Daly in her explanation of misogyny: "The ancient, continuing envy, awe and dread of the male for the female capacity to create life has repeatedly taken the form of hatred for every other female aspect of creativity." Thus Rich, like Daly, identifies a female essence, defines patriarchy as the subjugation and colonization of this essence out of male envy and need, and then promotes a solution that revolves around rediscovering our essence and bonding with other women. Neither Rich nor Daly espouse biological reductionism, but this is because they reject the oppositional dichotomy of mind and body that such a reductionism presupposes. The female essence for Daly and Rich is not simply spiritual or simply biological-it is both. Yet the key point remains that it is our specifically female anatomy that is the primary constituent of our identity and 7

the source of our female essence. Rich prophesies that "the repossession by women of our bodies will bring far more essential change to human society than the seizing of the means of production by workers....

In such a world women will truly create new life, bringing forth not only children (if and as we choose) but the visions, and the thinking, necessary to sustain, console and alter human existence-a new relationship to the universe. Sexuality, politics, intelligence, power, motherhood, work, community, intimacy will develop new meanings; thinking itself will be transformed."

The characterization of Rich's and Daly's views as part of a growing trend within feminism toward essentialism has been developed most extensively by Alice Echols. Echols prefers the name "cultural feminism" for this trend because it equates "women's liberation with the development and preservation of a female counter culture." Echols identifies cultural feminist writings by their denigration of masculinity rather than male roles or practices, by their valorization of female traits, and by their commitment to preserve rather than diminish gender differences. Besides Daly and Rich, Echols names Susan Griffin, Kathleen Barry, Janice Raymond, Florence Rush, Susan Brownmiller, and Robin Morgan as important cultural feminist writers, and she documents her claim persuasively by highlighting key passages of their work. Although Echols finds a prototype of this trend in early radical feminist writings by Valerie Solanis and Joreen, she is careful to distinguish cultural feminism from radical feminism as a whole. The distinguishing marks between the two include their position on the mutability of sexism among men, the connection drawn between biology and misogyny, and the degree of focus on valorized female attributes. As Hester Eisenstein has argued, there is a tendency within many radical feminist works toward setting up an ahistorical and essentialist conception of female nature, but this tendency is developed and consolidated by cultural feminists, thus rendering their work significantly different from radical feminism.

However, although cultural feminist views sharply separate female from male traits, they certainly do not all give explicitly essentialist formulations of what it means to be a woman. So it may seem that Echols's characterization of cultural feminism makes it appear too homogeneous and that the charge of essentialism is on shaky ground. On the issue of essentialism Echols states:

*This preoccupation with defining the female sensibility not only leads these feminists to indulge in dangerously erroneous generalizations about women, but to imply that this identity is innate rather than socially constructed. At best, there has been a curiously cavalier disregard for whether these differences are biological or cultural in origin.*⁸

Thus Janice Raymond argues: "Yet there are differences, and some feminists have come to realize that those differences are important whether they spring from socialization, from biology, or from the total history of existing as a woman in a patriarchal society."

Echols points out that the importance of the differences varies tremendously according to their source. If that source is innate, the cultural feminist focus on building an alternative feminist culture is politically correct. If the differences are not innate, the focus of our activism should shift considerably. In the absence of a clearly stated position on the ultimate source of gender difference, Echols infers from their emphasis on building a feminist free-space and woman-centered culture that cultural feminists hold some version of essentialism. I share Echols's suspicion. Certainly, it is difficult to render the views of Rich and Daly into a coherent whole without supplying a missing premise that there is an innate female essence.

Interestingly, I have not included any feminist writings from women of oppressed nationalities and races in the category of cultural feminism, nor does Echols. I have heard it argued that the emphasis placed on cultural identity by such writers as Cherrie Moraga and Audre Lorde reveals a tendency toward essentialism also. However, in my view their work has consistently rejected essentialist conceptions of gender. Consider the following passage from Moraga: "When you start to talk about sexism, the world becomes increasingly complex. The power no longer breaks down into neat little hierarchical categories, but becomes a series of starts and detours. Since the categories are not easy to arrive at, the enemy is not easy to name. It is all so difficult to unravel." Moraga goes on to assert that "some men oppress the very women they love," implying that we need new categories and new concepts to describe such complex and contradictory relations of oppression. In this problematic understanding of sexism, Moraga seems to me lightyears ahead of Daly's manichean ontology or Rich's romanticized conception of the female. The simultaneity of oppressions experienced by women such as Moraga resists essentialist conclusions. Universalist conceptions of female or male experiences and attributes are not plausible in the context of such a complex network of relations, and without an ability to universalize, the essentialist argument is difficult if not impossible to make. White women cannot be all good or all bad; neither can men from oppressed groups. I have simply not found writings by feminists who are oppressed also by race and/or class that place or position maleness wholly as Other. Reflected in their problematized understanding of masculinity is a richer and likewise problematized concept of woman.

Even if cultural feminism is the product of white feminists, it is not homogeneous, as Echols herself points out. The biological accounts of sexism given by Daly and Brownmiller, for example, are not embraced by Rush or Dworkin. But the key link between these feminists is their tendency⁹

toward invoking universalizing conceptions of woman and mother in an essentialist way. Therefore, despite the lack of complete homogeneity within the category, it seems still justifiable and important to identify (and criticize) within these sometimes disparate works their tendency to offer an essentialist response to misogyny and sexism through adopting a homogeneous, unproblematic, and ahistorical conception of woman.

One does not have to be influenced by French post-structuralism to disagree with essentialism. It is well documented that the innateness of gender differences in personality and character is at this point factually and philosophically indefensible. There are a host of divergent ways gender divisions occur in different societies, and the differences that appear to be universal can be explained in nonessentialist ways. However, belief in women's innate peacefulness and ability to nurture has been common among feminists since the nineteenth century and has enjoyed a resurgence in the last decade, most notably among feminist peace activists. I have met scores of young feminists drawn to actions like the Women's Peace Encampment and to groups like Women for a Non-Nuclear Future by their belief that the maternal love women have for their children can unlock the gates of imperialist oppression. I have great respect for the self-affirming pride of these women, but I also share Echols's fear that their effect is to "reflect and reproduce dominant cultural assumptions about women," which not only fail to represent the variety in women's lives but promote unrealistic expectations about "normal" female behavior that most of us cannot satisfy. Our gender categories are positively constitutive and not mere hindsight descriptions of previous activities. There is a self-perpetuating circularity between defining woman as essentially peaceful and nurturing and the observations and judgments we shall make of future women and the practices we shall engage in as women in the future. Do feminists want to buy another ticket for women of the world on the merry-go-round of feminine constructions? Don't we want rather to get off the merry-go-round and run away?

This should not imply that the political effects of cultural feminism have all been negative. The insistence on viewing traditional feminine characteristics from a different point of view, to use a "looking glass" perspective, as a means of engendering a gestalt switch on the body of data we all currently share about women, has had positive effect. After a decade of hearing liberal feminists advising us to wear business suits and enter the male world, it is a helpful corrective to have cultural feminists argue instead that women's world is full of superior virtues and values, to be credited and learned from rather than despised. Herein lies the positive impact of cultural feminism. And surely much of their point is well taken, that it was our mothers who made our families survive, that women's handiwork is truly artistic, that women's care-giving really is superior in value to male competitiveness.

Unfortunately, however, the cultural feminist championing of a redefined "womanhood" cannot provide a useful long-range program for a feminist movement and, in fact, places obstacles in the way of developing one. Under conditions of oppression and restrictions on freedom of movement, women, like other oppressed groups, have developed strengths and attributes that should be correctly credited, valued, and promoted. What we should not promote, however, are the restrictive conditions that gave rise to those attributes: forced parenting, lack of physical autonomy, dependency for survival on mediation skills, for instance. What conditions for women do we want to promote? A freedom of movement such that we can compete in the capitalist world alongside men? A continued restriction to child-centered activities? To the extent cultural feminism merely valorizes genuinely positive attributes developed under oppression, it cannot map our future long-range course. To the extent that it reinforces essentialist explanations of these attributes, it is in danger of solidifying an important bulwark for sexist oppression: the belief in an innate "womanhood" to which we must all adhere lest we be deemed either inferior or not "true" women.

Denise Riley

Denise Riley's *War in the Nursery: Theories of the Child and Mother* is an attempt to conceptualize women in a way that avoids what she calls the biologism/culturalist dilemma: that women must be either biologically determined or entirely cultural constructs. Both of these approaches to explaining sexual difference have been theoretically and empirically deficient, Riley claims. Biological deterministic accounts fail to problematize the concepts they use, for example, "biology," "nature," and "sex" and attempt to reduce "everything to the workings of a changeless biology." On the other hand, the "usual corrective to biologism"-the feminist-invoked cultural construction thesis-"ignores the fact that there really is biology, which must be conceived more clearly" and moreover "only substitutes an unbounded sphere of social determination for that of biological determination".

In her attempt to avoid the inadequacies of these approaches, Riley states: "The tactical problem is in naming and specifying sexual difference where it has been ignored or misread; but without doing so in a way which guarantees it an eternal life of its own, a lonely trajectory across infinity which spreads out over the whole of being and the whole of society-as if the chance of one's gendered conception mercilessly guaranteed every subsequent facet of one's existence at all moments." Here I take Riley's project to be an attempt to conceptualize the subjectivity of woman as a gendered subject, without essentializing gender such that it takes on "an eternal life of its 11

own" to avoid both the denial of sexual difference (nominalism) and an essentializing of sexual difference.

Despite this fundamental project, Riley's analysis in this book is mainly centered on the perceivable relations between social policies, popularized psychologies, the state, and individual practices, and she does not often ascend to the theoretical problem of conceptions of woman. What she does do is proceed with her historical and sociological analysis without ever losing sight of the need to problematize her key concepts, for example, woman and mother. In this she provides an example, the importance of which cannot be overestimated. Moreover, Riley discusses in her last chapter a useful approach to the political tension that can develop between the necessity of problematizing concepts on the one hand and justifying political action on the other.

In analyzing the pros and cons of various social policies, Riley tries to take a feminist point of view. Yet any such discussion must necessarily presuppose, even if it is not openly acknowledged, that needs are identifiable and can therefore be used as a yardstick in evaluating social policies. The reality is, however, that needs are terribly difficult to identify, since most if not all theories of need rely on some naturalist conception of the human agent, an agent who either can consciously identify and state all of her or his needs or whose "real" needs can be ascertained by some external process to say that only if the agent can identify and articulate specific needs do the needs exist, and yet there are obvious dangers to relying on "experts" or others to identify the needs of an individual. Further, it is problematic to conceptualize the human agent as having needs in the same way that a table has properties, since the human agent is an entity in flux in a way that the table is not and is subject to forces of social construction that affect her subjectivity and thus her needs. Utilitarian theorists, especially desire and welfare utilitarian theorists, are particularly vulnerable to this problem, since the standard of moral evaluation they advocate using is precisely needs (or desires, which are equally problematic). Feminist evaluations of social policy that use a concept of "women's needs" must run into the same difficulty. Riley's approach to this predicament is as follows: "I've said that people's needs obviously can't be revealed by a simple process of historical unveiling, while elsewhere I've talked about the 'real needs' of mothers myself. I take it that it's necessary both to stress the non-self-evident nature of need and the intricacies of its determinants, and also to act politically as if needs could be met, or at least met half-way." Thus Riley asserts the possibility and even the necessity of combining decisively formulated political demands with an acknowledgment of their essentialist danger. How can this be done without weakening our political struggle?

On the one hand, as Riley argues, the logic of concrete demands does not entail a commitment to essentialism. She says: "Even though it is true that arguing for adequate childcare as one obvious way of meeting the needs of mothers does suppose an orthodox division of labor, in which¹²

responsibility for children is the province of women and not of men, nevertheless this division is what, by and large, actually obtains. Recognition of that in no way commits you to supposing that the care of children is fixed eternally as female." We need not invoke a rhetoric of idealized motherhood to demand that women here and now need child care. On the other hand, the entire corpus of Riley's work on social policies is dedicated to demonstrating the dangers that such demands can entail. She explains these as follows: "Because the task of illuminating 'the needs of mothers' starts out with gender at its most decisive and inescapable point-the biological capacity to bear children there's the danger that it may fall back into a conservative restating and confirming of social-sexual difference as timeless too. This would entail making the needs of mothers into fixed properties of 'motherhood' as a social function: I believe this is what happened in postwar Britain." Thus, invoking the demands of women with children also invokes the companion belief in our cultural conception of essentialized motherhood.

As a way of avoiding this particular pitfall, Riley recommends against deploying any version of "motherhood" as such. I take it that what Riley means here is that we can talk about the needs of women with children and of course refer to these women as mothers but that we should eschew all reference to the idealized institution of motherhood as women's privileged vocation or the embodiment of an authentic or natural female practice

The light that Riley sheds on our problem of woman's subjectivity is three-fold. First, and most obviously, she articulates the problem clearly and deals with it head on. Second, she shows us a way of approaching child-care demands without essentializing femininity, that is, by keeping it clear that these demands represent only current and not universal or eternal needs of women and by avoiding invocations of motherhood altogether. Third, she demands that our problematizing of concepts like "women's needs" coexist alongside a political program of demands in the name of women, without either countermanding the other. This is not to embrace the paradox but, rather, to call for a new understanding of subjectivity that can bring into harmony both our theoretical and our political agendas.

Denise Riley presents a useful approach to the political dimension of the problem of conceptualizing woman by discussing ways to avoid essentialist political demands. She reminds us that we should not avoid political action because our theory has uncovered chinks in the formulation of our key concepts.

3. Μετάφρασμα

Πολιτισμικός Φεμινισμός

Ο Πολιτισμικός Φεμινισμός ορίζεται ως η ιδεολογία της γυναικείας φύσης ή της γυναικείας υπόστασης, η οποία επαναπροσδιορίζεται από τις φεμινίστριες σε μια προσπάθεια να εξεταστούν οι υποτιμημένες γυναικείες ιδιότητες. Για τις πολιτισμικές φεμινίστριες, ο εχθρός της γυναικείας δεν βρίσκεται στο κοινωνικό σύστημα, στους οικονομικούς θεσμούς ή σε παρωχημένες αντιλήψεις, αλλά, στην καθ' αυτή αρρενωπότητα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, στην βιολογία του άνδρα. Η πολιτισμική φεμινιστική πολιτική περιστρέφεται γύρω από την δημιουργία και την διατήρηση ενός περιβάλλοντος το οποίο θα είναι υγιές για τις γυναίκες, απαλλαγμένο από ανδροκρατικές αξίες και τα διάφορα παρακλάδια τους, όπως για παράδειγμα η πορνογραφία, που είναι κατά της γυναικείας αρχής. Η φεμινιστική θεωρία, η ανάλυση του σεξισμού, και η επεξήγηση των φεμινιστικών αιτημάτων μπορούν όλα να θεμελιωθούν αναμφίβολα και με σαφήνεια στην έννοια της γυναικείας υπόστασης.

Η Mary Daly και η Adrienne Rich υπήρξαν ισχυρές υποστηρίκτριες αυτής της θέσης. Σπάζοντας την παράδοση της κυρίαρχης τάσης του ανδρογυνισμού και της συγκαταβατικής αντιμετώπισης των έμφυλων διαφορών, μια τάση ιδιαίτερα δημοφιλή κατά την διάρκεια του 70', η Daly και η Rich υποστηρίζουν την επιστροφή και την εστίαση στην θηλυκότητα.

Για την Daly, η ανδρική ανικανότητα κυοφορίας οδηγεί στον παρασιτισμό επί της γυναικείας ενέργειας, από την οποία απορρέει η δημιουργία και η αναζωπύρωση της ζωής: "Εφόσον η γυναικεία ενέργεια είναι κατ' ουσίαν βιοφιλική, το γυναικείο πνεύμα και σώμα είναι ο βασικός στόχος του αιώνιου πόλεμου και της επιθετικότητας κατά της ζωής. Η γυν-οικολογία (Gyn/Ecology) είναι η επανάκτηση της γυναικείας ενέργειας μέσω της αγάπης της ζωής". Παρά τις προειδοποιήσεις της Daly για την βιολογική υπεραπλούστευση, η ίδια χρησιμοποιεί στην ανάλυση της περί σεξισμού, συγκεκριμένα βιολογικά χαρακτηριστικά των φύλων για να εξηγήσει το ανδρικό μίσος προς την γυναικεία φύση. Η αδυναμία κυοφορίας «των αρσενικών» οδηγεί στην ολική εξάρτηση τους από τις γυναίκες. Κάτι που με την σειρά του, οδηγεί τους άνδρες να «ταυτίζονται ουσιαστικά με τον 'ανεπιθύμητο εμβρυϊκό ιστό'». Δεδομένης της κατάστασης φόβου και της ανασφάλειας τους, γίνεται σχεδόν κατανοητό ότι οι άνδρες θα επιθυμούσαν να κυριαρχήσουν και να ελέγξουν αυτό που είναι εξαιρετικά σημαντικό, την ζωογόνο γυναικεία ενέργεια. Για την Daly, αυτή η ενέργεια συλλαμβάνεται ως φυσική ουσία και πρέπει να απελευθερωθεί από τα αρσενικά παράσιτα ώστε να εκφραστεί δημιουργικά και να επαναφορτιστεί μέσω του δεσμού με άλλες¹⁴

γυναίκες. Σε ένα τέτοιο υγιές και ελεύθερο περιβάλλον μπορούν να ευδοκιμήσουν οι «φυσικές» γυναικείες ιδιότητες της αγάπης, της δημιουργικότητας και της ικανότητας της ανατροφής.

Ο ταυτοποίηση της γυναίκας ως θηλυκό είναι, για την Daly, η καθοριστική ουσία της, ο πυρήνας της ύπαρξής της, που υπερβαίνει οτιδήποτε άλλο την ορίζει. Η Daly δηλώνει: “Οι γυναίκες οι οποίες αποδέχονται την λανθασμένη συμπερίληψη τους μεταξύ πατεράδων και γιων, πολώνονται εύκολα εναντίον άλλων γυναικών που έχουν εθνικές, ταξικές, θρησκευτικές και άλλες ανδροκρατικές διαφορές, και, έτσι επευφημούν την ήττα των “αντίπαλων” γυναικών.” Αυτές οι διαφορές φαντάζουν πραγματικές, αντί φαινομενικές. Ουσιώδης αντί ανούσιες. Η μοναδική πραγματική διαφορά, η οποία μπορεί να αλλάξει την οντολογική τοποθέτηση ενός ατόμου στον διχοτομικό χάρτη της Daly είναι η διαφορά μεταξύ των δύο φύλων. Η υπόσταση μας ορίζεται στο φύλο μας, από το οποίο απορρέουν όλα τα στοιχεία για το εαυτό μας: ποιοι είναι οι σύμμαχοι μας, ποια είναι τα κοινά μας ενδιαφέροντα, ποια είναι η πραγματική μας φύση. Επομένως, η Daly ορίζει τις γυναίκες ξανά και ο ορισμός τους είναι στενά συνδεδεμένος με την γυναικεία βιολογία.

Η Rich στα συγγράμματα της, παρουσιάζει εκπληκτικές ομοιότητες με την τοποθέτηση της Daly που αναφέρθηκε παραπάνω, με μόνη διαφορά το ύφος και την ιδιοσυγκρασία. Η Rich, για παράδειγμα, ορίζει μια “γυναικεία συνείδηση” η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με το γυναικείο σώμα.

Έχω καταλήξει να πιστεύω ... ότι η γυναικεία βιολογία, ο διάχυτος και έντονος αισθησιασμός που εκπέμπει η κλειτορίδα, το στήθος, η μήτρα και ο κόλπος, η σεληνιακοί κύκλοι της εμμηνόρροιας, η κυοφορία και η καρποφορία της ζωής που φέρει το γυναικείο σώμα, μπορούν να αποφέρουν σημαντικά ριζικές αλλαγές τις οποίες δεν μπορούμε να εκτιμήσουμε ακόμα. Η πατριαρχική σκέψη έχει οριοθετήσει την γυναικεία βιολογία σε αυστηρές προδιαγραφές. Για αυτόν τον λόγο, το φεμινιστικό όραμα έχει αποτραβηχτεί από την γυναικεία βιολογία. Μάλιστα, πιστεύω κάποια στιγμή, η σωματικότητα μας θα θεωρηθεί ως πηγή παρά πεπρωμένο... Για αυτό, πρέπει να αφουγκραστούμε την οντότητα και τον αντίλαλο της σωματικότητας μας, τον δεσμό μας με την φύση και τη ανυπόστατη νοημοσύνης μας.

Επομένως, η Rich υποστηρίζει ότι δεν θα έπρεπε να απορρίψουμε την σπουδαιότητα της γυναικείας βιολογίας απλώς και μόνο επειδή η πατριαρχία την χρησιμοποίησε για να μας υποτάξει. Η Rich πιστεύει ότι “η βιολογία μας, το θαύμα και το παράδοξο του γυναικείου σώματος καθώς και οι πνευματικές και οι πολιτικές του έννοιες” αποτελούν το κλειδί για την αναγέννηση και την επανένωση μας με τις ιδιαίτερες ιδιότητες μας ως γυναίκες: τις “έξοχες νοητικές μας¹⁵

ικανότητες..., την εξαιρετικά ανεπτυγμένη αίσθηση της αφής μας, την έντονη παρατηρητικότητα μας, και την περίπλοκη, πολύπλευρη και ανθεκτική στον πόνο σωματικότητα μας”.

Η Rich αναπτύσσει περαιτέρω την άποψη της Daly στην περιγραφή της για τον μισογυνισμό: “Ο αρχαίος και αέναος φθόνος, το δέος και εν τέλει ο φόβος του αρσενικού για την γυναίκα ικανότητα να κυοφορεί, έχει επανειλημμένα πάρει τη μορφή μίσους για κάθε δημιουργική πτυχή της γυναίκας”. Έτσι, η Rich όπως και η Daly, αναγνωρίζει την γυναικεία υπόσταση και ορίζει την πατριαρχία ως την υποδούλωση και την υποταγή της εξαιτίας του ανδρικού φθόνου αλλά και της αναγκαστικής εξάρτησής του από αυτήν. Στην συνέχεια, προωθεί μια λύση που εστιάζει στην ανακάλυψη της ουσίας μας, εκ νέου, αλλά και στον δεσμό μας με άλλες γυναίκες. Ούτε η Rich ούτε η Daly ασπάζονται την βιολογική υπεραπλούστευση αφού απορρίπτουν την αντιθετική διχοτόμηση του μυαλού και του σώματος. Η γυναικεία υπόσταση για την Daly και την Rich δεν είναι απλώς πνευματική ή βιολογική αλλά και τα δυο μαζί. Βέβαια, το κλειδί παραμένει η ιδιαίτερη γυναικεία ανατομία η οποία αποτελεί το δομικό στοιχείο της ταυτότητας μας και την πηγή της γυναικείας μας υπόστασης. Η Rich προφητεύει ότι “αν οι γυναίκες ανακτήσουν την δύναμη του σώματος τους, θα επιφέρουν σημαντικότερες κοινωνικές αλλαγές από αυτές που θα γινόντουσαν από την κατάληψη των μέσων παραγωγής από τους εργάτες... Σε έναν τέτοιο κόσμο, οι γυναίκες θα μπορέσουν πραγματικά να δημιουργήσουν νέα ζωή, όχι μόνο κυοφορώντας παιδιά (εάν και όπως επιλέξουμε) αλλά και ιδέες οι οποίες θα μπορέσουν να ανακουφίσουν, να μεταβάλουν και να διατηρήσουν την ανθρωπινή ύπαρξη, δημιουργώντας μια νέα σύνδεση με το σύμπαν. Έννοιες όπως η σεξουαλικότητα, η πολιτική, η νοημοσύνη, η μητρότητα, η εργασία, η κοινότητα, η οικειότητα θα αποκτήσουν νέο νόημα. Η ίδια η σκέψη θα μετασχηματιστεί.”

Οι απόψεις της Rich και της Daly, για την τάση του φεμινισμού προς την ουσιοκρατία, έχει αναπτυχθεί εκτενέστερα από την Alice Echols. Η ίδια αναφέρεται στον όρο “πολιτισμικός φεμινισμός” για την εξής τάση ώστε εξισώσει “τη απελευθέρωση των γυναικών με την ανάπτυξη και την διαφύλαξη της γυναικείας αντι-κουλτούρας”. Η Echols κατηγοριοποιεί τα πολιτισμικά φεμινιστικά κείμενα με βάση την περιφρόνηση τους για την αρρενωπότητα και όχι με βάση των ανδρικών ρόλων και συνηθειών. Επιπλέον, βασίζεται στην αποτίμηση των γυναικείων χαρακτηριστικών και στην επιμονή των κειμένων αυτών να διατηρηθούν παρά να αμβλυνθούν οι έμφυλες διαφορές. Εκτός από την Daly και την Rich, η Echols κατονομάζει επίσης σημαντικές συγγραφείς υπέρ του πολιτισμικού φεμινισμού όπως την τις Susan Griffin, Kathleen Barry, Janice Raymond, Florence Rush, Susan Brownmiller, και Robin Morgan, και τεκμηριώνει τον ισχυρισμό της επαρκώς με την υπογράμμιση κομβικών σημείων των έργων τους. Παρ’ όλο που η Echols εντοπίζει έναν βασικό άξονα για αυτήν την τάση στα πρώιμα ριζοσπαστικά κείμενα της Valerie Solanis και της Joreen, καταφέρνει να διαχωρίσει τον πολιτισμικό φεμινισμό από τον ριζοσπαστικό φεμινισμό. Τα διακριτά χαρακτηριστικά μεταξύ των δυο τάσεων αφορούν την τοποθέτηση τους¹⁶

για την μεταβλητότητα του σεξισμού από την πλευρά των ανδρών, τη σχέση που δημιουργείται ανάμεσα στην βιολογία και τον μισογυνισμό, και το βαθμό εστίασης στην αποτίμηση των γυναικείων χαρακτηριστικών. Όπως έχει υποστηρίξει η Hester Einsestein, υπάρχει η τάση σε πολλά ριζοσπαστικά φεμινιστικά έργα να τοποθετείται η αντίληψη της γυναικείας φύσης ανιστορικά και ουσιακρατικά. Βέβαια, αυτή η τάση αναπτύχθηκε εκτενέστερα από τον πολιτισμικό φεμινισμό διαφοροποιώντας έτσι σημαντικά το έργο τους από αυτό του ριζοσπαστικού φεμινισμού.

Ωστόσο, αν και οι διάφορες απόψεις του πολιτισμικού φεμινισμού διαχωρίζουν σημαντικά τα γυναικεία από τα ανδρικά χαρακτηριστικά, δεν ορίζεται ρητά με ουσιακρατικές διατυπώσεις τι σημαίνει να είσαι γυναίκα. Έτσι, φαίνεται πως ο χαρακτηρισμός της Echols για τον “πολιτισμικό φεμινισμό” μπορεί να θεωρηθεί μάλλον υπερβολικά ομοιογενής και η “χρέωση” του στην ουσιακρατία είναι μάλλον αμφισβητήσιμη. Όσον αφορά την ουσιακρατία, η Echols δηλώνει:

Η ενασχόληση με τον ορισμό της γυναικείας ευαισθησίας οδηγεί τους υποστηρικτές του φεμινισμού στο να αναλωθούν σε επικίνδυνα λανθασμένες γενικεύσεις για τις γυναίκες, αλλά και να φτάσουν στο σημείο να υπονοήσουν ότι η ταυτότητα της είναι έμφυτη και όχι κοινωνικά κατασκευασμένη. Για την ακρίβεια, υπήρξε μια περιέργως επιπόλαιη αδιαφορία για το αν αυτές οι διαφορές είναι βιολογικής τάξεως ή πολιτισμικής προέλευσης. Έτσι, η Janice Raymond υποστηρίζει ότι “ακόμα υπάρχουν διαφορές και κάποιοι πιστεύουν ότι αυτές οι διαφορές είναι το ίδιο σημαντικές είτε προέρχονται από την κοινωνία, την βιολογία, είτε από την πάροδο της ιστορίας που δείχνει την ύπαρξη της γυναίκας σε μια πατριαρχική κοινωνία”.

Η Echols τονίζει ότι η σημασία των διαφορών διαφέρει ανάλογα με την προσέγγιση της “ουσίας”. Εάν η “ουσία” είναι έμφυτη, ο πολιτισμικός φεμινιστικός στόχος για την δημιουργία μιας εναλλακτικής φεμινιστικής κουλτούρας είναι πολιτικά ορθός. Εάν οι διάφορες δεν είναι έμφυτες όμως, ο στόχος του ακτιβισμού μας θα πρέπει να αλλάξει σε βάθος. Λόγω της απουσίας μιας σαφώς διατυπωμένης θέσης, η Echols συνάγει από την έμφαση που δίνεται στην δημιουργία ενός ελεύθερου φεμινιστικού χώρου και ενός γυναικοκεντρικού πολιτισμού, ότι ο πολιτισμικός φεμινισμός ακολουθεί μια μορφή ουσιακρατίας. Είναι η υποψία της Ishare Echols. Σίγουρα, υπάρχει ένας βαθμός δυσκολίας να αποτελέσουν οι απόψεις της Rich και της Daly ένα συνεκτικό σύνολο χωρίς να αναφερθεί η έμφυτη γυναικεία ουσία.

Θεωρώ ότι είναι αρκετά ενδιαφέρον το γεγονός ότι δεν έχω συμπεριλάβει στην κατηγορία του πολιτισμικού φεμινισμού, φεμινιστικά κείμενα από γυναίκες με υπόβαθρο φυλετικής καταπίεσης, όπως και η Echols. Υποστηρίζεται ότι συγγραφείς όπως η Cherrie Moraga και η Audre Lorde συμφωνούν και αυτές με την έμφαση που δίνεται στην πολιτισμική ταυτότητα και η οποία¹⁷

φανερώνει μια τάση προς την ουσιοκρατία. Παρ' όλα αυτά, από την δική μου οπτική γωνία, το έργο τους απορρίπτει συστηματικά τις ουσιοκρατικές αντιλήψεις του φύλου. Η Moraga παραθέτει στο ακόλουθο απόσπασμα της ότι “όταν ξεκινάμε να μιλάμε για τον σεξισμό, ο κόσμος αρχίζει και γίνεται ιδιαίτερα περίπλοκος. Η εξουσία σταματάει να διαχωρίζεται σε μικρές ιεραρχικές κατηγορίες, αλλά μεταβάλλεται σε μια σειρά από ενάρξεις και παρεκτροπές. Δεδομένου ότι οι κατηγορίες δεν είναι εύκολο να τοποθετηθούν επ' ακριβώς, επομένως, και ο εχθρός δεν είναι εύκολο να κατονομαστεί. Είναι δύσκολο να εξηγηθούν με λεπτομέρεια όλα”. Η Moraga συνεχίζει υποστηρίζοντας ότι “ κάποιοι άντρες καταπιέζουν τις ίδιες γυναίκες που αγαπούν”, εννοώντας ότι χρειαζόμαστε νέες κατηγορίες και νέες έννοιες για να περιγράψουμε τέτοιες περίπλοκες και αντιφατικές σχέσεις καταπίεσης. Σε αυτήν την επίμαχη κατανόηση του σεξισμού, η Moraga εμφανίζεται, κατ' εμέ, έτη φωτός μπροστά από τη μανιχαϊστική οντολογία της Daly ή τη ρομαντικοποιημένη αντίληψη της Rich περί γυναίκας. Η επιπλέον καταπίεση που υφίστανται γυναίκες όπως η Moraga, τις αποτρέπει από το να οδηγηθούν σε ουσιοκρατικά πορίσματα.

Οι οικουμενικές αντιλήψεις για τις γυναικείες ή τις ανδρικές εμπειρίες και ιδιότητες δεν είναι εύλογες στο πλαίσιο ενός τόσο πολύπλοκου δικτύου σχέσεων, και, μάλιστα, χωρίς την ικανότητα οικουμενικοποίησης. Έτσι, το επιχείρημα της “ουσιοκρατίας” είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να διατυπωθεί. Οι λευκές γυναίκες δεν μπορούν να είναι όλες καλές ή κακές, και επομένως ούτε οι άντρες των καταπιεσμένων ομάδων. Προσωπικά, δεν έχω εντοπίσει έργα πολιτισμικού φεμινισμού από καταπιεσμένες ομάδες με φυλετικές ή ταξικές διαφορές οι οποίες να προσδιορίζουν ή τοποθετούν την αρρενωπότητα στο σύνολο ως Άλλο. Στην προβληματική κατανόηση του ανδρισμού αντανακλάται μια βαθύτερη και ομοίως προβληματική έννοια της γυναίκας.

Ακόμη και αν ο πολιτισμικός φεμινισμός είναι προϊόν του λευκού πολιτισμού, δεν είναι ομοιογενής, όπως επισημαίνει η ίδια η Echols. Οι βιολογικές ερμηνείες του σεξισμού που δίνονται από την Daly και την Brownmiller, για παράδειγμα, δεν υιοθετούνται από την Rush ή την Dworkin. Αλλά ο βασικός σύνδεσμος αυτών των φεμινιστριών είναι η τάση τους να επικαλούνται καθολικές αντιλήψεις για τη γυναίκα και τη μητέρα με ουσιοκρατικό τρόπο. Επιπλέον, παρά την έλλειψη της πλήρους ομοιογένειας εντός της κατηγορίας, είναι ιδιαίτερα σημαντικό και εύλογο να αναγνωρίσουμε (και να κρίνουμε) σε αυτά τα ενίοτε ανομοιογενή έργα την τάση τους να προσφέρουν μια ουσιοκρατική αντίληψη του μισογυνισμού και του σεξισμού μέσω της υιοθέτησης μιας ομοιογενούς, αδιαμφισβήτητης και ανιστορικής αντίληψης για την γυναίκα.

Δεν χρειάζεται να είναι κανείς επηρεασμένος από την φεμινιστική οικειοποίησης της θεωρίας της “αποδόμησης” για να διαφωνήσει με την ουσιοκρατία. Είναι επαρκώς τεκμηριωμένο ότι η έμφυτη φύση των έμφυλων διαφορών στην προσωπικότητα και τον χαρακτήρα είναι σε αυτό το σημείο αντικειμενικά και φιλοσοφικά αδικαιολόγητη. Υπάρχουν ποικίλοι τρόποι με τους οποίους εμφανίζονται οι διαχωρισμοί των φύλων σε διάφορες κοινωνίες, και οι διαφορές αυτές, αν και 18

φαίνονται καθολικές, μπορούν να εξηγηθούν με μη ουσιοκρατικούς τρόπους. Ωστόσο, η αντίληψη για την έμφυτη φιλειρηνικότητα των γυναικών αλλά και για την ικανότητά τους να γαλουχούν είναι κοινή μεταξύ της φεμινιστικής θεωρίας κατά την διάρκεια του δέκατου ενάτου αιώνα, ενώ έχει αναζωπύρωθει, επίσης, την τελευταία δεκαετία, κυρίως λόγω του φεμινιστικού ακτιβισμού ειρήνης. Έχω συναντήσει δεκάδες νέους υποστηρικτές που συμμετείχαν σε δράσεις όπως το Women's Peace Encampment και σε ομάδες όπως Women for a Non-Nuclear Future λόγω της πεποίθησής τους ότι ο μητρικός έρωτας που αναπτύσσουν οι γυναίκες για τα παιδιά τους μπορεί να αποτελεί το κλειδί για τις πύλες της ιμπεριαλιστικής καταπίεσης. Έχω ιδιαίτερο σεβασμό για την αυτοεπιβεβαίωση αυτών των γυναικών, αλλά συμμερίζομαι, επίσης, τον φόβο της Echols. Το αποτέλεσμα που μπορεί να έχουν είναι να “αντανακλάσουν και να αναπαράγουν τις επικρατέστερες κοινωνικές πεποιθήσεις για τις γυναίκες”, το οποίο όχι μόνο αποτυγχάνει να παρουσιάσει τις πολύπλευρες πτυχές στην ζωή των γυναικών αλλά προάγει μη ρεαλιστικές προσδοκίες για την “φυσιολογική” συμπεριφορά που πρέπει οι γυναίκες να έχουν, και που οι περισσότερες από εμάς δεν θα μπορέσουν να ανταποκριθούν. Οι κατηγορίες των φύλων είναι θετικά στοιχειώδεις και δεν αποτελούν απλά μια αναδρομική περιγραφή κάποιων προηγούμενων συμπεριφορών. Όμως, υπάρχει ένας φαύλος κύκλος μεταξύ του ορισμού της γυναικάς ως ουσιοκρατικά ειρηνική και περιποιητική, και στις παρατηρήσεις και τις αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν για τις γυναίκες στο μέλλον αλλά και στις πρακτικές που πρέπει να εφαρμόσουμε. Οπότε τα ερωτήματα είναι τα εξής: ο πολιτισμικός φεμινισμός θέλει να συνεχίσει να συμμετέχει στο γαϊτανάκι των κοινωνικών σκευασμάτων με τις υπόλοιπες γυναίκες του κόσμου? Μήπως θα ήταν προτιμότερο να αφήσουμε να λυθεί το γαϊτανάκι και να τρέξουμε μακριά;

Σε αυτό το σημείο, όμως, πρέπει να επισημανθεί ότι οι πολιτικές επιπτώσεις του πολιτισμικού φεμινισμού δεν ήταν καθολικά αρνητικές. Η εμμονή στο να εξετάσουμε τα “παραδοσιακά” γυναικεία χαρακτηριστικά από μια διαφορετική οπτική γωνία είχε θετικά αποτελέσματα. Κοιτάζοντας τον εαυτό μας στον καθρέφτη, έγινε μια αλλαγή στην μορφή (gelstat) των δεδομένων που όλοι συμμερίζομαστε αυτήν την στιγμή για την γυναίκα. Μετά από μια δεκαετία έντονου φιλελεύθερου φεμινισμού που παρότρυνε να φοράμε ανδρικά κουστούμια και να εισέλθουμε στον κόσμο των ανδρών, είναι ιδιαίτερα αναζωογονητική η διόρθωση των πολιτισμικού φεμινισμού που υποστηρίζει το ακριβώς αντίθετο. Ο κόσμος των γυναικών είναι γεμάτος υπέροχες αρετές και αξίες που χρειάζονται να αναγνωριστούν μαθαίνοντας μέσα από αυτές και όχι περιφρονώντας τις. Εδώ έγκειται ο θετικός αντίκτυπος του πολιτισμικού φεμινισμού. Είναι βέβαιο ότι πολλά από τα επιχειρήματά τους είναι εύλογα. Οι μητέρες μας είναι αυτές που έκαναν επιτυχημένες τις οικογένειές μας. Η χειροτεχνία των γυναικών είναι υπέροχα καλλιτεχνική. Η φροντίδα που οι γυναίκες μπορούν να προσφέρουν είναι ανώτερη από κάθε ανταγωνισμό που μπορεί να τρέφεται για την εύνοια των ανδρών.

Δυστυχώς, όμως, η πολιτισμική φεμινιστική υπεράσπιση μιας επαναπροσδιορισμένης "γυναικείας φύσης" δεν μπορεί να προσφέρει μία μακροπρόθεσμη πορεία για το φεμινιστικό κίνημα και, στην πραγματικότητα, θέτει εμπόδια στην ανάπτυξη ενός τέτοιου κινήματος. Υπό συνθήκες καταπίεσης και περιορισμών στην ελευθερία κινήσεων, οι γυναίκες, όπως και άλλες καταπιεσμένες ομάδες, έχουν αναπτύξει ιδιότητες και χαρακτηριστικά που πρέπει να αξιολογηθούν σωστά, να εκτιμηθούν και να προωθηθούν. Αυτό που δεν πρέπει, ωστόσο, να προωθηθεί, είναι οι περιοριστικές συνθήκες που δημιούργησαν αυτά τα προσόντα όπως για παράδειγμα, η αναγκαστική ανατροφή, η έλλειψη σωματικής αυτονομίας, η εξάρτηση επιβίωσης. Ποιες είναι λοιπόν οι συνθήκες που θέλουμε να προωθήσουμε για τις γυναίκες; Είναι η ελευθερία της κίνησης ώστε να μπορούμε να αναμετρηθούμε ίσα με τους άντρες σε ένα καπιταλιστικό κόσμο; Ή ο περιορισμός σε δραστηριότητες με μόνο άξονα την ανατροφή του παιδιού; Κατ' επέκταση, ο πολιτισμικός φεμινισμός απλώς αποτιμά γνήσια θετικά χαρακτηριστικά που αναπτύχθηκαν υπό συνθήκες καταπίεσης, αλλά δεν μπορεί να χαρτογραφήσει τη μελλοντική μακροπρόθεσμη πορεία μας. Κατά συνέπεια, ενισχύει τις ουσιολογικές ερμηνείες αυτών των χαρακτηριστικών, βάζοντας σε κίνδυνο την εδραίωσή ενός σημαντικού προπυργίου της σεξιστικής καταπίεσης: την πίστη σε μια έμφυτη "γυναικεία φύση", στην οποία πρέπει να συμμορφωνόμαστε όλες, για να μη θεωρηθούμε είτε κατώτερες είτε μη "αληθινές" γυναίκες.

Denise Riley

Το σύγγραμμα της Denise Riley "War in the Nursery: Theories of the Child and Mother" αποτελεί μια προσπάθεια να εννοιολογηθεί η γυναίκα με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφευχθεί αυτό που η συγγραφέας αποκαλεί "βιολογικό ή πολιτισμικό δίλημμα". Δηλαδή, ότι οι γυναίκες πρέπει είτε να είναι βιολογικά καθορισμένες είτε πολιτισμικά σκευάσματα εξ ολοκλήρου. Σύμφωνα με την Riley, οι δυο αυτές προσεγγίσεις για την αιτιολόγηση της σεξουαλικής διαφοράς έχουν υπάρξει θεωρητικά και εμπειρικά ανεπαρκείς. Οι βιολογικές ντετερμινιστικές θεωρήσεις αποτυγχάνουν να θέσουν σε προβληματισμό τις έννοιες, όπως, "βιολογία", "φύση" και "φύλο", και επιχειρούν να αναγάγουν "τα πάντα στη λειτουργία μιας αμετάβλητης βιολογίας". Αφετέρου, η "συνηθισμένη διόρθωση του βιολογισμού", δηλαδή η θέση της πολιτισμικής κατασκευής που επικαλείται η φεμινιστική θεωρία, "αγνοεί το γεγονός ότι υπάρχει όντως βιολογία, η οποία πρέπει να ληφθεί υπόψιν με περισσότερη σαφήνεια". Παράλληλα, "υποκαθιστά μια "απεριόριστη" σφαίρα κοινωνικού προσδιορισμού στη θέση του βιολογικού προσδιορισμού".

Στην προσπάθειά της να αποφύγει τις ανεπάρκειες των προηγούμενων προσεγγίσεων, η Riley αναφέρει ότι "το πρόβλημα βρίσκεται στην τακτική που θα χρησιμοποιήσουμε για να κατονομάσουμε και να προσδιορίσουμε τη σεξουαλική διαφορά, εκεί όπου αυτή έχει αγνοηθεί ή20

παρερμηνευτεί. Όμως, χωρίς να πράξουμε με τρόπο που θα της κατοχυρώσει μια αιώνια σημασία στο άπειρο που απλώνεται στο σύνολο της ύπαρξης και στο σύνολο της κοινωνίας. Δηλαδή, η τύχη του φύλου στην σύλληψη ενός ατόμου να μην καθορίζει ανελέητα κάθε μετέπειτα πτυχή της ύπαρξής της σε όλες της τις εκφάνσεις". Στο σημείο αυτό θεωρώ το εγχείρημα της Riley ως μια προσπάθεια να εννοιολογήσει την υποκειμενικότητα της γυναίκας ως έμφυλο υποκείμενο, χωρίς να ουσιοποιήσει το φύλο, έτσι ώστε να αποκτήσει "μια δική του αιώνια σημασία". Η Riley αποφύγει τόσο την άρνηση της σεξουαλικής διαφοράς ("νομιναλισμός") όσο και την ουσιοποίηση της.

Παρά το θεμελιακό αυτό εγχείρημα, η ανάλυση της Riley σε αυτό το βιβλίο επικεντρώνεται κυρίως στις ευδιάκριτες σχέσεις των κοινωνικών πολιτικών, των δημοφιλών ψυχολογικών πρακτικών, του κράτους και των ατομικών συνηθειών και καταφέρει να μην δεν υπεισέλθει στο θεωρητικό πρόβλημα των εννοιών της γυναίκας. Αυτό που στοχεύει είναι να αναπτύξει στην ιστορική και κοινωνιολογική της ανάλυση, χωρίς όμως να χάσει από τα μάτια της την ανάγκη να προβληματισει τις βασικές της έννοιες, όπως τη γυναίκα και τη μητέρα. Εδώ παραθέτει ένα εξαιρετικό παράδειγμα, η σημασία του οποίου δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Επιπλέον, η Riley αναζητά στο τελευταίο της κεφάλαιο μια πρακτική προσέγγιση της πολιτικής έντασης η οποία αναπτύσσεται λόγω της ανάγκης του προβληματισμού των έννοιων αλλά και της αιτιολόγησης της πολιτικής δράσης.

Αναλύοντας τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των διαφόρων κοινωνικών πολιτικών, η Riley προσπαθεί να υιοθέτησε μια φεμινιστική οπτική γωνία. Βέβαια, κάθε τέτοια συζήτηση πρέπει αναγκαστικά να προϋποθέτει, ακόμη και αν δεν αναγνωρίσεται ανοιχτά ή άμεσα, ότι οι ανάγκες είναι προσδιορίσιμες. Επομένως, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μέτρο αξιολόγησης των κοινωνικών πολιτικών. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, οι ανάγκες είναι εξαιρετικά δύσκολο να προσδιοριστούν, δεδομένου ότι οι περισσότερες, αν όχι όλες οι θεωρίες των αναγκών βασίζονται σε κάποια νατουραλιστική αντίληψη του ανθρώπινου παράγοντα, ενός παράγοντα που είτε μπορεί συνειδητά να προσδιορίσει και να δηλώσει όλες του τις ανάγκες είτε του οποίου οι "πραγματικές" ανάγκες μπορούν να καθοριστούν από κάποια εξωτερική διαδικασία. Μάλιστα, μόνο αν ο παράγοντας μπορεί να προσδιορίσει και να διατυπώσει συγκεκριμένες ανάγκες, τότε πράγματι υπάρχουν αυτές οι ανάγκες. Και όμως, υπάρχουν προφανείς κίνδυνοι στο να βασιστεί ένα άτομο σε άλλους ή σε "ειδικούς" για να προσδιοριστούν οι ανάγκες του. Επίσης, μπορεί να θεωρηθεί αρκετά προβληματικό ότι αντιμετωπίζεται ο ανθρώπινος παράγοντας ως κάτοχος αναγκών με τον ίδιο τρόπο που ένα τραπέζι κατέχει ιδιότητες. Ο ανθρώπινος παράγοντας είναι μια οντότητα σε ροή και υπόκειται σε δυνάμεις κοινωνικής κατασκευής που επηρεάζουν την υποκειμενικότητά του και συνεπώς τις ανάγκες του. Το τραπέζι δεν έχει καμία τέτοια ιδιότητα. Οι θεωρητικοί της ωφελιμιστικής θεωρίας, ιδιαίτερα οι υποστηρικτές της επιθυμίας και της ευημερίας, είναι ιδιαίτερα αδύναμοι μπροστά σε αυτό το πρόβλημα, δεδομένου ότι το πρότυπο ηθικής αξιολόγησης που

21

υποστηρίζουν είναι “οι ανάγκες” (ή οι επιθυμίες που είναι εξίσου προβληματικές). Επομένως, οι φεμινιστικές αξιολογήσεις της κοινωνικής πολιτικής που βασίζονται στην ιδεολογία των “γυναικείων αναγκών” πιθανότατα αντιμετωπίζουν την ίδια ιδιαιτερότητα. Η προσέγγιση της Riley σε αυτή τη δυσχερή θέση είναι η εξής: “Έχω πει ότι οι ανάγκες των ανθρώπων προφανώς δεν μπορούν να αναδειχθούν με μια απλή διαδικασία ιστορικής αποτίμησης, ενώ σε άλλο σημείο έχω μιλήσει η ίδια για τις “πραγματικές ανάγκες” των μητέρων. Όποτε, θεωρώ ότι είναι απαραίτητο να τονιστεί η μη αυταπόδεικτη φύση της ανάγκης και οι ιδιαιτερότητες των καθοριστικών της παραγόντων. Παράλληλα, να ενεργήσουμε πολιτικά με τέτοιο τρόπο που να ικανοποιούνται οι ανάγκες ή να καλύπτονται κατά το ήμισυ.” Επομένως, η Riley υποστηρίζει την πιθανότητα, ακόμη και την αναγκαιότητα να συνδυαστούν με σαφής διατύπωση τα πολιτικά αιτήματα με την επίγνωση του ουσιοκρατικού τους κινδύνου. Πώς, όμως, μπορεί να επιτευχθεί αυτό χωρίς να αποδυναμωθεί ο πολιτικός μας αγώνας;

Από τη μία πλευρά, σύμφωνα με την Riley, η λογική των συγκεκριμένων αιτημάτων δεν πρέπει να σημαίνει δέσμευση στην ουσιοκρατία. Αναφέρει ότι “αν και είναι αλήθεια ότι το επιχείρημα υπέρ της επαρκούς παιδικής μέριμνας ως έναν προφανή τρόπο ικανοποίησης των αναγκών των μητέρων, προϋποθέτει έναν ορθόδοξο καταμερισμό της εργασίας, σύμφωνα με τον οποίο η ευθύνη για τα παιδιά ανήκει στις γυναίκες και όχι στους άνδρες. Παρ’ όλα αυτά, αυτός ο καταμερισμός είναι αυτό που, σε γενικές γραμμές, ισχύει στο σήμερα. Η αναγνώριση αυτού του γεγονότος σε καμία περίπτωση δεν αναγκάζει να υποθέσετε ότι η φροντίδα των παιδιών πρέπει να χαρακτηριστεί οριστικά ως γυναικεία”. Δεν χρειάζεται να επικαλούμαστε τη ρητορική της εξιδανικευμένης μητρότητας για να απαιτήσουν οι γυναίκες παιδική μέριμνα στην σημερινή κοινωνία. Από την άλλη πλευρά, ολόκληρο το έργο της Riley σχετικά με τις κοινωνικές πολιτικές είναι αφιερωμένο στο να αναδείξει τους κινδύνους που μπορούν να επιφέρουν τέτοιες απαιτήσεις. Τους αναλύει ως εξής: “Επειδή το έργο της διερεύνησης ‘των αναγκών των μητέρων’ ξεκινάει με βάση το φύλο στο πιο καθοριστικό και αναπόφευκτο σημείο του, τη βιολογική ικανότητα να κυοφορεί, υπάρχει ο κίνδυνος να υποπέσει σε μια συντηρητική επαναδιατύπωση και επιβεβαίωση της κοινωνικής-φυλετικής διάκρισης που είναι τόσο διαχρονική. Αυτό θα οδηγούσε στην ανάδειξη των αναγκών των μητέρων σε σταθερές ιδιότητες της ‘μητρότητας’ ως κοινωνική λειτουργία

. Πιστεύω ότι κάτι παρόμοιο πρέπει να συνέβη στη μεταπολεμική Βρετανία”. Συνεπώς, η επίκληση των αιτημάτων των γυναικών με παιδιά προβάλλει, επίσης, τη συνοδευτική πεποίθηση στην πολιτισμική μας αντίληψη για την ουσιοποιημένη μητρότητα.

Προκειμένου να αποφευχθεί η συγκεκριμένη αυτή παγίδα, η Riley συνιστά να μην χρησιμοποιείται οποιαδήποτε εκδοχή της “μητρότητας”. Υποθέτω ότι αυτό που εννοεί η Riley σε αυτό το σημείο είναι ότι μπορούμε να αναφερόμαστε στις ανάγκες των γυναικών με παιδιά και, φυσικά, να αποκαλούμε αυτές τις γυναίκες “μητέρες”, αλλά θα πρέπει να αποφύγουμε κάθε

αναφορά στον εξιδανικευμένο θεσμό της μητρότητας ως την προνομιακή τους κλίση ή στην ενσάρκωση μιας εγγενούς γυναικείας πρακτικής.

Το πρίσμα που ρίχνει η Riley στο πρόβλημά μας για την υποκειμενικότητα της γυναίκας είναι τριπλό. Πρώτον, και πιο προφανές, διατυπώνει το πρόβλημα με σαφήνεια και το αντιμετωπίζει άμεσα. Δεύτερον, μας δείχνει έναν τρόπο προσέγγισης των αιτημάτων για την παιδική μέριμνα χωρίς να ουσιοποιεί τη θηλυκότητα. Δηλαδή καθιστά σαφές ότι τα αιτήματα αυτά αντιπροσωπεύουν μόνο τρέχουσες και όχι καθολικές ή αιώνιες ανάγκες των γυναικών, αποφεύγοντας εντελώς τις επικλήσεις στην μητρότητα. Τρίτον, απαιτεί να υφίσταται προβληματισμός σχετικά με έννοιες, όπως "γυναικείες ανάγκες", σε συνδυασμό με ένα πολιτικό πρόγραμμα διεκδικήσεων υπέρ των γυναικών, χωρίς το ένα να αναιρεί το άλλο. Αυτό δεν σημαίνει να αποδεχτούμε το παράδοξο, αλλά, αντιθέτως, να αναζητήσουμε μια νέα κατανόηση της υποκειμενικότητας που θα μπορεί να συγχρονίσει τόσο τη θεωρητική όσο και την πολιτική μας κατεύθυνση.

Η Denise Riley παρουσιάζει μια χρήσιμη προσέγγιση της πολιτικής διάστασης του προβλήματος της σύλληψης της γυναικείας έννοιας, αναλύοντας τρόπους για την αποφυγή ουσιοκρατικών πολιτικών αιτημάτων. Μας υπενθυμίζει ότι δεν πρέπει να αποφεύγουμε την πολιτική δράση καθώς η θεωρία μας έχει αναδείξει ρωγμές στη διατύπωση των κύριων εννοιών μας.

4. Σχολιασμός

4.1. Εισαγωγή

Η παρούσα Πτυχιακή Εργασία αποτελεί απόσπασμα από το άρθρο “Cultural Feminism Versus Post-structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory”. Συγγραφέας του άρθρου είναι η Linda Alcoff, Λατινοαμερινίδα καθηγήτρια φιλοσοφίας στο Hunter College, η οποία δηλώνει “φιλόσοφος” (Alcoff.com). Ο Φουκώ, η σεξουαλική παρενόχληση, η πολιτική της επιστημολογίας, η ηπειρωτική φιλοσοφία, η ταυτότητα φύλου και φυλής και τα ζητήματα των Λατίνων είναι μερικά μόνο από τα θέματα για τα οποία η Alcoff έχει γράψει εκτενώς. Το 1988 δημοσιεύει το παρόν και δεύτερο άρθρο της στο *SINGS: Journal of Women in Culture and Society* από το University of Oxford Express.

Ο σκοπός της συγγραφέας μέσω του άρθρου αυτού ήταν να αποτιμήσει την ιδεολογία και τις πρακτικές προσέγγισης για την επαναδιατύπωση της έννοιας της γυναίκας. Δυο θεωρίες, ο πολιτισμικός φεμινισμός και η θεωρία της “αποδόμησης”, καθώς και δυο ισχυρές φεμινιστικές φιγούρες, Teresa de Lauretis και Denise Riley, ξεδιπλώνονται στο άρθρο της Alcoff στην προσπάθεια της να αξιολογήσει την γυναικεία έννοια μέσα από την δική τους οπτική γωνία. Αφού αιτιολογήσει την συνεισφορά αλλά και τους κινδύνους που ελλοχεύουν πίσω από τις δυο θεωρίες, και έπειτα υποστηρίζει το έργο των φεμινιστριών που αναφέρθηκαν, στο τέλος μας παραθέτει την δική της άποψη επί του θέματος.

Συμφωνά με τις φεμινίστριες, η έννοια της γυναικάς θεωρείται προβληματική καθώς αποτελεί την αντανάκλαση του πατριαρχικού πολιτισμού και την περιορισμένη φύση που της έχει επιβληθεί. Οι πολιτισμικές φεμινίστριες απαντούν σε αυτό επαναπροσδιορίζοντας τις γυναίκες σύμφωνα με τις σημερινές τους δραστηριότητες και ιδιότητες. Οι μεταδομιστικές φεμινίστριες απορρίπτουν τη δυνατότητα ορισμού των γυναικών στο σύνολο, υποστηρίζοντας ότι η πολιτική της έμφυλης διαφοράς πρέπει να αντικατασταθεί από μια πολλαπλότητα της διαφοράς όπου το φύλο χάνει τη θέση της σημασίας του. Η Alcoff θεωρεί ότι και οι δύο θέσεις είναι ανεπαρκείς.

Ο πολιτισμικός φεμινισμός είναι η ιδεολογία της γυναικείας φύσης που επαναπροσδιορίζεται από τις ίδιες τις φεμινίστριες σε μια προσπάθεια να επανεκτιμήσουν τα υποτιμημένα γυναικεία χαρακτηριστικά. Αν οι διαφορές των φύλων είναι έμφυτες, τότε η εστίαση του πολιτισμικού φεμινισμού σε μια εναλλακτική φεμινιστική κουλτούρα είναι πολιτικά ορθή.

Από την άλλη, σύμφωνα με την θεωρία της “αποδόμησης”, ο Λακάν, ο Ντεριντά και ο Φουκώ υποστηρίζουν ότι το ανθρωπιστικό υποκείμενο είναι στην πραγματικότητα ένα κατασκεύασμα του ίδιου του ανθρωπιστικού λόγου. Δεν υπάρχει καταπίεση κάποιας ουσιαστικής²⁴

ταυτότητας με την ουμανιστική έννοια αλλά ότι είμαστε υπερπροσδιορισμένοι ή κατασκευασμένοι από τον κοινωνικό λόγο και την πολιτισμική πρακτική. Στην περίπτωση της γυναίκας, η άποψη των μετα-δομιστών είναι νομιναλιστική, χαρακτηρίζοντας τη γυναίκα ως μια μυθοπλασία που πρέπει να διαλυθεί.

Και οι δύο προσεγγίσεις έχουν μεγάλα πλεονεκτήματα και σημαντικές αδυναμίες. Ο πολιτισμικός φεμινισμός παρείχε την διόρθωση του κλασικού φιλελευθερισμού και προώθησε την αυτοεπιβεβαίωση, αλλά δεν μπορεί να παρέχει μια μακροπρόθεσμη μελλοντική πορεία δράσης για τη φεμινιστική θεωρία, καθώς, επιπλέον, στηρίζεται σε έναν ισχυρισμό ουσιοκρατίας. Η φεμινιστική οικειοποίηση της “αποδόμησης” προσέφερε παρατηρήσεις σχετικά με την κατασκευή της γυναικείας και ανδρικής υποκειμενικότητας και εξέφρασε τον κίνδυνο για την δημιουργία ενός φεμινισμού που επαναφέρει τους μηχανισμούς της καταπιεστικής εξουσίας. Παρ' όλα αυτά, περιορίζει τον φεμινισμό στις αρνητικές τακτικές της αντίδρασης και απαξιώνει την έννοια της υποκειμενικότητας μέσω του νομιναλισμού.

Η Teresa de Lauretis ασχολείται με το ζήτημα της τοποθέτησης του εαυτού μας έξω από τον καταπιεστικό λόγο. Υποστηρίζει ότι η υποκειμενικότητα ορίζεται από την εμπειρία και το σύμπλεγμα των συνηθειών που προκύπτουν από την εμπλοκή στην κοινωνική πραγματικότητα. Η Lauretis βλέπει μια διέξοδο μέσα από την πολιτική, θεωρητική και αυτοαναλυτική πρακτική, υποστηρίζοντας ότι η συνείδηση δεν είναι ποτέ σταθερή και ότι μετατοπίζεται διαρκώς.

Η Denise Riley επιχειρηματολογεί ενάντια στον βιολογικό και πολιτισμικό ντετερμινισμό, επισημαίνοντας την ανάγκη να αποφύγουμε την άρνηση της σεξουαλικής διαφοράς και την ουσιοποίησή της. Σημειώνει επίσης τη δυσκολία καθορισμού των ατομικών αναγκών και την ανάγκη για πολιτική δράση.

Τέλος, η συγγραφέας αναπτύσσει την δική της έννοια για την γυναικά και αναπτύσσει την συνεισφορά της στο φεμινιστικό κίνημα αποφεύγοντας τα προβλήματα και τις ανεπάρκειες των προηγούμενων απαντήσεων.

Προσωπικά, η επιλογή του θέματος αυτού για την πτυχιακή μου είχε διάφορες πτυχές. Αρχικά, ο λόγος που με παράτρεψε είναι η καταπιεσμένη εικόνα της γυναίκας στην Ελλάδα η οποία τα τελευταία χρόνια προσπαθεί να ανέλθει από τα άδυτα που την έχουν καταδικάσει. Και ενώ παράλληλα δίνει την δική της μάχη καθημερινά για τα δικαιώματα της και την ελευθερία της, αν κάποιος κάτσει και τις αφουγκραστεί θα μιλήσουν για το πως “δεν είναι φεμινίστριες”. Η λανθασμένη αυτή αντίληψη για τον φεμινισμό η οποία προβάλλεται από τα ΜΜΕ και από ακραία πρότυπα, σε συνδυασμό με την ελλιπή μεταφρασμένη και μη βιβλιογραφία περί φεμινιστικών κειμένων στο ελληνικό κοινό αποτέλεσαν την προτροπή μου για την μετάφραση ενός φεμινιστικού κείμενου.

Τέλος, το θέμα του ίδιου του άρθρου μου φάνηκε ιδιαίτερα συναρπαστικό καθώς ανέλυε με διάφορες κοινωνικές προσεγγίσεις την γυναίκα υπόσταση θέτοντας ταυτόχρονα διαχρονικά θέματα όπως τον σεξισμό, την θέση της γυναίκας και της μητέρας, την γονιμότητα κ. λ. π. Πέρα από την θέση των θεωριών, η Alcoff εξέταζε και την δυναμική που είχαν αυτές οι προσεγγίσεις για την εξέλιξη του φεμινιστικού κινήματος. Στην συνέχεια, θα αναλυθεί ο μεταφραστικός σχολιασμός για την μετάφραση του αποσπάσματος “Cultural Feminism” και “Denise Riley”.

4.2. Ανάλυση Κειμένου-Πηγής

4.2.1. Είδος και Λειτουργία του Κειμένου

Το κειμενικό είδος του αποσπάσματος που μεταφράστηκε είναι άρθρο και αποτελεί ένα επιστημονικό και ακαδημαϊκό σύγγραμμα με κοινωνικό και ανθρωπολογικό υπόβαθρο. Απευθύνεται σε ένα συγκεκριμένο κοινό του οποίου το ενδιαφέρον κυμαίνεται σε κοινωνικές και ανθρωποκεντρικές θεωρίες και πιο συγκεκριμένα την φεμινιστική θεωρία. Η προσέγγιση του από ένα ευρύτερο κοινό δεν είναι απορριπτέα αλλά έχει βαθμό δυσκολίας λόγω του ύφους και του λεξιλογίου που θα αναλύσουμε εκτενέστερα στην συνέχεια

Το απόσπασμα αυτό ανήκει στο πληροφοριακό είδος, συμφωνά με την κατηγοριοποίηση της Reiss, του οποίου τα χαρακτηριστικά είναι “απλή μετάδοση δεδομένων”, όπως για παράδειγμα απόψεις και πληροφορίες. “Η διάσταση της γλώσσας που χρησιμοποιείται για την μετάδοση μιας πληροφορίας είναι η λογική ή αναφορική, το περιεχόμενο ή “θέμα” αποτελεί το κύριο στοιχείο στο οποίο εστιάζεται η επικοινωνία”. (Munday 2001/2004).

Παρ’ όλα αυτά, πρέπει να αναφερθεί ότι στο εν λόγω κείμενο υπάρχουν αποσπάσματα από αλλά συγγραφικά έργα φεμινιστριών αλλά και φιλόσοφων, τα οποία παρατίθεται είτε αυτούσια είτε ως ένα ενιαίο κείμενο. Για παράδειγμα, η αυτούσια παράθεση: Thus Daly states: “Women who accept false inclusion among the fathers and sons are easily polarized against other women on the basis of ethnic, national, class, religious and other male-defined differences, applauding the defeat of enemy ‘women’”. Έτσι, η μεταφραστική διαδικασία αποκατα μια πολύπλευρη ροπή καθώς συνυπάρχουν διάφορες λειτουργίες.

Τέλος, η συγγραφέας αναπτύσσει την δική της έννοια για την γυναίκα αλλά και την συνεισφορά της στο φεμινιστικό κίνημα αποφεύγοντας τα προβλήματα και τις ανεπάρκειες των προηγούμενων απαντήσεων.

Αναμφισβήτητα, η επικρατούσα λειτουργία του κειμένου είναι η αναφορική καθώς “...εμπεριέχει την αναφορά στα αντικείμενα και φαινόμενα του πραγματικού κόσμου ή κάποιου άλλου, ενδεχομένως φανταστικού. Μπορεί να αναλυθεί σύμφωνα με την φύση του αντικειμένου του εξωτερικού κόσμου ή του αντικειμένου αναφοράς.” (Nord C. 2014). Τα αντικείμενα, λοιπόν, και τα φαινόμενα αναφοράς του κειμένου είναι η γυναικά, η μητέρα, η πατριαρχική κοινωνία, ο σεξισμός κλπ. Οι υπολειτουργίες που θεωρώ ότι βρίσκονται στο κείμενο είναι η πληροφοριακή και η διδακτική. Στόχος, δηλαδή, είναι ο αναγνώστης να πληροφορηθεί για τις παραπάνω θεωρίες και τις ανεπάρκειες τους ως προς την έννοια της γυναίκας και το φεμινιστικό κίνημα, αλλά, επίσης, να έρθει και σε επαφή ίσως με ένα καινούριο πεδίο γνώσης όπως το έργο των φεμινιστικών συγγραφέων για παράδειγμα. Παράλληλα θεωρώ ότι είναι και κατευθυντική καθώς η συγγραφέας με εξαιρετική μαεστρία μας καθοδηγεί στο πόρισμα της και την αντιμετώπιση που θα πρέπει να έχουμε στις εκάστοτε θεωρίες περί φεμινισμού.

Στο κείμενο, όμως, εντοπίζεται και η εκφραστική λειτουργία η οποία εμφανίζεται σε πιο λογοτεχνικά κείμενα πχ. ο λόγος της Rich είναι αρκετά ποιητικός, όπως “The feminist vision has recoiled from female biology for these reasons; it will, I believe, come to view our physicality as a resource, rather than a destiny.... We must touch the unity and resonance of our physicality, our bond with the natural order, the corporeal ground of our intelligence.”. Ταυτόχρονα, υπάρχει και η κλητική λειτουργία όπου η συγγραφέας προσπαθεί να μας παροτρύνει στην διέγερση συγκεκριμένων συναισθημάτων και το επιτυγχάνει αυτό με την χρήση του α’ πληθυντικού (“we shall make of future women and the practices we shall engage in as women in the future”) αλλά και με την χρήση πολλαπλών ερωτήσεων (“What conditions for women do we want to promote? A freedom of movement such that we can compete in the capitalist world alongside men? ”).

Τέλος, συμφωνά με την κειμενική ανάλυση της Nord, το κείμενο μεταφράζεται συμφωνά με τις παραμέτρους της εργαλειακής μετάφρασης καθώς “αποτελεί εργαλείο για επικοινωνιακή διάδραση στον πολιτισμό-στόχο, και διαμορφωμένο με πρότυπο την επικοινωνιακή διάδραση του πολιτισμού-πηγής”.

4.2.2. Ο Σκοπός του Κειμένου

Ο σκοπός του κειμένου είναι αυτό που καθορίζει τους παραλήπτες, τον χρόνο πρόσληψης, το μέσο και την αιτία δημιουργίας του. «Οι Reiss και Vermeer σημειώνουν ότι ο σκοπός του κειμένου μπορεί να ορισθεί ως μία «μεταβλητή του δέκτη». Αυτό σημαίνει ότι ο δέκτης είναι ο βασικός παράγοντας που καθορίζει τον Σκοπό του μεταφράσματος» (Nord C., 2014).

Επομένως, στο κείμενο μας ο δέκτης είναι το κοινό το οποίο μπορεί να ενδιαφερθεί για την γυναίκεια έννοια, για την εξέλιξη του φεμινιστικού κινήματος και για την ανάλυση κοινωνικών και ανθρωπολογικών θεωριών. Αυτό αφήνει ένα περιορισμένο κοινό αλλά ταυτόχρονα εκτενές στο πεδίο του το οποίο θα ήθελε να προσεγγίσει το κείμενο είτε επειδή ενδιαφέρεται από κοινωνικής απόψεως είτε επειδή απλά τον ενδιαφέρει ο φεμινισμός. Παρ' όλα αυτά, πρόκειται για άτομα τα οποία έχουν ένα εκπαιδευτικό υπόβαθρο και ειδικές γνώσεις πάνω στο πεδίο των ανθρωποκεντρικών θεωριών ή τουλάχιστον στην φεμινιστική θεωρία. Αυτό συμβαίνει καθώς το κείμενο-πηγή εμπεριέχει ιδιαίτερη ορολογία. Κατά συνέπεια, και ο δέκτης του μεταφράσματος που θα είναι το ελληνικό κοινό, θα χρειαστεί να κατέχει βασικές γνώσεις των θεωριών που αναφέρονται στο κείμενο. Επομένως, ο σκοπός του κειμένου-πηγή με του κειμένου-στόχος δεν θα μπορούσε να παρουσιάσει διαφορά παρά να ταυτιστεί. Για τον λόγο αυτό, επιλέχθηκε η κυριολεκτική μετάφραση στο μεγαλύτερο μέρος του αποσπάσματος. Σκοπός είναι και των δύο κειμένων να αναλυθούν ενδελεχώς φεμινιστικές θεωρίες, να εντοπίσουν την συνεισφορά τους αλλά και τις αδυναμίες τους και τέλος να παρουσιαστεί ένα ορθά τεκμηριωμένο αποτέλεσμα απόψεων. Κάτι που δεν θα μπορούσε να μην έχουν ακριβή μεταφορά από την πηγή στον στόχο.

Επιπλέον, ο χρόνος του κειμένου πηγή είναι η δεκαετία του 1980 και για την ακρίβεια το 1988. Το κείμενο πραγματεύεται τον πολιτισμικό φεμινισμό ο οποίος εμφανίστηκε το 1970 και το έργο της Denise Riley "War In The Nursery" το οποίο δημοσιεύθηκε το 1979. Επομένως, αυτά τα δυο φαινόμενα είχαν τον χρόνο να παγιωθούν ώστε η συγγραφέας να μπορέσει να τα αναλύσει και να κτίσει την δική της άποψη πάνω σε αυτά. Από την άλλη, ο χώρος θα μπορούσε κανείς να πει ότι είναι διεθνής καθώς αφορά την γυναίκα ως καθεαυτήν. Παρ' όλα αυτά, το απόσπασμα "Cultural Feminism" όπως και η συγγραφέας περιγράφει, αναφέρεται περισσότερο στον "λευκό πολιτισμό" (white culture), ("Even if cultural feminism is the product of white feminists, it is not homogeneous"), ("I have simply not found writings by feminists who are oppressed also by race and/or class that place or position maleness wholly as Other. ").

4.2.3. Το Ύφος Του Κειμένου

Πρόκειται για ένα σύγγραμμα του οποίου το ύφος είναι κατά κύριο λόγο επιστημονικό με λογία γλωσσά καθώς συμπεριλαμβάνει συγκεκριμένη ορολογία και λόγιες εκφράσεις, τεκμηριωμένες απόψεις και αναλύσεις. Κατά την ανάγνωση του κείμενου, ο δεκτής θα αντιληφθεί ότι η συγγραφέας παραθέτει το έργο και τις απόψεις διάφορων φιλόσοφων για τη φεμινιστική θεωρία αλλά και για την θεωρία της “αποδόμησης”. Στην παράθεση των έργων αυτών, η Alcoff χρησιμοποιεί φράσεις και αποσπάσματα χωρίς να τα αλλάξει αλλά τα προσαρμόζει στην γραφή της (“Echols prefers the name "cultural feminism" for this trend because it equates "women's liberation with the development and preservation of a female counter culture.”). Όπως είναι λογικό επόμενο, τα αποσπάσματα από άλλους συγγράφεις μπορεί να είναι πιο εκφραστικό και ποιητικό όπως στο απόσπασμα της Rich (“The ancient, continuing envy, awe and dread of the male for the female capacity to create life has repeatedly taken the form of hatred for every other female aspect of creativity.”). Οι περιγραφές της κατέχουν ένα πιο ζωντανό, παραστατικό και γλαφυρό ύφος.

Ο λόγος είναι μακροπερίοδος κάτι που δεν συνηθίζεται στην αγγλική γλώσσα και η χρήση μετόχων δυσκόλευε την διαδικασία της μεταφραστικής διαδικασίας. Έτσι, διαίρεσα αρκετές προτάσεις ώστε να γίνει κατανοητό το νόημα. Η ορολογία ήταν αισθητή σε όλο κείμενο και έκανε απαιτητική την ανάγνωση του. Παραδείγματα της ορολογίας: “deterministic”, “cultural feminism”, “post-structuralism”, “manichean”, “essentialism”, “women”, “feminism” κ. α.

4.3 Μεταφραστικά Προβλήματα

Η μετάφραση ενός κείμενου αποτελεί ένα ιδιαίτερο έργο το οποίο θα φέρει αντιμέτωπο τον μεταφραστή με ορισμένες προκλήσεις και ιδιαιτερότητες ως προς την απόδοση του πρωτοτύπου στην Γλώσσα-Στόχο. Έτσι και το συγκεκριμένο κείμενο, όπως και κάθε άλλο, έχει τις δικές του δυσκολίες, οι οποίες χρειάζονται την κατάλληλη διαχείριση. Για την ακρίβεια αποδείχθηκε με μεγαλύτερο δείκτη δυσκολίας όχι μόνο κατά την κατανόηση δύσκολων όρων που τίθενται στο κείμενο αλλά και στην απόδοση μακροπερίοδων προτάσεων. Οπότε, η δυσκολία ήταν τουλάχιστον και σε ευρύτερο πλαίσιο δίπτυχη. Για να προσεγγίσω και να επεξεργαστώ τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Κειμένου-Πηγής, ακολούθησα ορισμένα βήματα. Ύστερα από την πρώτη ανάγνωση του κειμένου, ένας μέσος αναγνώστης, μαζί και εγώ, θα έρθει σε επαφή με πολλές άγνωστες λέξεις, ορούς και θεωρίες. Επομένως, όπως ήταν ορθό συνέλλεξα τους άγνωστους όρους και ξεκίνησα την έρευνα μου σε διαδικτυακές ιστοσελίδες που περιείχαν άρθρα και δημοσιεύσεις σχετικά με τον πολιτισμικό φεμινισμό, την ουσιοκρατία καθώς και με την θεωρία της “αποδόμησης” κ. α. Σε αυτήν την ερευνά, συνειδητοποίησα τις περιορισμένες πηγές που είχα περί φεμινισμού στην ελληνική γλώσσά. Όποτε, ήταν αναγκαία η εμβάθυνση και η πολλαπλή και πολύπλευρη αναζήτηση όρων. Με αυτόν τον τρόπο και χρησιμοποιώντας παράλληλα κείμενα, κατάφερα να έχω καλύτερη κατανόηση του κείμενου ώστε να μπορέσω να συνεχίσω στην μετάφραση του. Στην συνέχεια θα παραθέσω τα μεταφραστικά προβλήματα που αντιμετώπισα καθώς και το πώς επιλύθηκαν.

Για αρχή, θέλω να αναφερθώ στο πρώτο και ίσως το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετώπισα, το οποίο δεν είναι παρά η μετάφραση της λέξης “feminist”. Το δίλημμα ήταν το εξής: το μεταφράζω ως φεμινιστής ή ως φεμινίστρια; Στα ελάχιστα ελληνικά κείμενα περί φεμινισμού, η μετάφραση του feminist είχε αποδοθεί ως “φεμινίστρια”, Λαμβάνοντας υπόψιν την χρονολογία που γράφτηκε το κείμενο, 1988, καθώς και τις απόψεις που αναφέρονται, κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 70, είναι εύλογο να αντιληφθεί ότι ο φεμινισμός ήταν ένα κοινωνικό κομμάτι το οποίο αφορούσε κατά κύριο λόγο γυναίκες, αν όχι εξ ολοκλήρου. Από την άλλη πλευρά, υπήρξε ο αναμφισβήτητος κανόνας της σωστής γραμματικής ότι αν το σύνολο εμπεριέχει αρσενικά και θηλυκά, ανεξάρτητου της πλειονότητας, πρέπει να μπει το αρσενικό γένος. Έτσι, η μετάφραση ενός φεμινιστικού κειμένου ένιωθα πως με έβαζε στην δυσχερή θέση να πρέπει να διαλέξω μεταξύ σωστής γραμματικής και την επικράτηση του φεμινισμού. Για την αποφυγή λανθασμένης μετάφρασης, επέλεξα να αποφύγω να μεταφράσω την λέξη ως καθ αυτή αλλά να την αναφέρω περιγραφικά ως σύνολο της εκάστοτε θεωρίας περί φεμινισμού. Για παράδειγμα, “Echols infers30

from their emphasis on building a feminist free-space and woman-centered culture that cultural feminists hold some version of essentialism. ” και μεταφράστηκε ως “η Echols συνάγει από την έμφαση που δίνεται στην δημιουργία ενός ελεύθερου φεμινιστικού χώρου και ενός γυναικοκεντρικού πολιτισμού, ότι ο πολιτισμικός φεμινισμός ακολουθεί μια μορφή ουσιοκρατίας.”. Εδώ να αναφέρω πως υπήρχαν προφανώς περιπτώσεις που η μετάφραση του ως “φεμινίστρια/-ες” ήταν αναμφισβήτητη όπως στην αναφορά φεμινιστριών συγγραφέων πχ “Besides Daly and Rich, Echols names Susan Griffin, Kathleen Barry, Janice Raymond, Florence Rush, Susan Brownmiller, and Robin Morgan as important cultural feminist writers...”.

Στην συνεχεία, ήρθα σε επαφή με το πρόβλημα πραγματολογικού χαρακτήρα συμφωνά με την Nord. Αυτό, όμως, δημιουργεί προβλήματα στην μετάφραση. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο του κείμενου, ο δεκτής του κειμένου-πηγή και του κειμένου-στόχος δεν έχουν ιδιαίτερες διαφορές πέρα από την διάφορα στην γλωσσά προσέγγισης. Το πρόβλημα που εντοπίστηκε εδώ είναι η μεταφορά των ονομάτων από την μία γλώσσα στην άλλη. Θα χρειαστεί να μεταφερθούν αυτούσια, να μεταφραστούν, ή να γίνει η μεταγραφή αυτών; Όσον αφορά τα κυρία ονόματα που αναφέρονται στο κείμενο, επέλεξα να μην κάνω φωνητική μεταγραφή αλλά να τα αφήσω αυτούσια πχ Denise Riley, Mary Daly, Moraga, Andrienne Rich κλπ. Παρομοίως, επέλεξα να μην μεταφράσω τον τίτλο του βιβλίου της Riley, “War in the Nursery: Theories of the Child and Mother” καθώς δεν έχει μεταφραστεί ακόμα το βιβλίο της στην ελληνική γλώσσα. Τέλος, σε ένα άλλο σημείο που μετέφερα αυτούσια την αγγλική ονομασία ήταν “Women's Peace Encampment” και “Women for a Non-Nuclear Future”. Στο συγκεκριμένο σημείο, επέλεξα να μην το μεταφράσω διότι δεν βρήκα αντιστοιχία των συμβάντων στην ελληνική γλωσσά. Το σκεπτικό πίσω από την αυτούσια μεταφορά που επέλεξα σε από το κείμενο είναι η διευκόλυνση του αναγνωστικού κοινού στην περίπτωση που θέλει να κάνει εκτενέστερη ερευνά πάνω στις εκάστοτε έννοιες καθώς η ελληνική βιβλιογραφία περί του θέματος είναι ιδιαίτερα περιορισμένη.

Μια άλλη σημαντική πτυχή προβλημάτων που αντιμετωπίστηκε ήταν τα πολιτισμικά. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το σύμπλεγμα των ερωτήσεων που χρησιμοποιεί η συγγραφέας μαζί με λογοπαίγνιο για το merry-go-around: “Do feminists want to buy another ticket for women of the world on the merry-go-round of feminine constructions? Don't we want rather to get off the merry-go-round and run away? ”. Ύστερα από έρευνα στο διαδίκτυο, το merry-go-around είναι το λεγόμενο καρουζέλ στην ελληνική γλωσσά. Καθώς η αυτούσια μετάφραση του ένιωθα πως δεν θα ανταποκρινόταν στο αρχικό νόημα που ήθελε να προσδώσει η Alcoff, έψαξα εναλλακτικούς τρόπους για να το μεταφράσω, και ένας από αυτούς ήταν το “γαϊτανάκι”. Το επέλεξα γιατί θεωρώ ότι έχει παρόμοιο πολιτιστικό πλαίσιο στην ελληνική κοινωνία όπως το καρουζέλ στο αναγνωστικό κοινό του κειμένου-πηγής. Η μετάφραση που αποδόθηκε είναι η εξής “Οπότε τα ερωτήματα είναι τα εξής: ο πολιτισμικός φεμινισμός θέλει να συνεχίσει να συμμετέχει³¹

στο γαϊτανάκι των κοινωνικών σκευασμάτων με τις υπόλοιπες γυναίκες του κόσμου? Μήπως θα ήταν προτιμότερο να αφήσουμε να λυθεί το γαϊτανάκι και να τρέξουμε μακριά; ”. Ήταν επόμενο το γεγονός ότι έπρεπε να προσαρμόσω τις ερωτήσεις και το ποιητικό σχήμα σχετικά με το “καρουζέλ” αντίστοιχα με το παιχνίδι “γαϊτανάκι”, εξού και το “λυθεί”.

Ένα άλλο παράδειγμα πολιτισμικού προβλήματος, ήταν η μετάφραση της λέξης “male bareness”. Η κυριολεκτική του μετάφραση είναι “ανδρική στειρότητα”, και ενώ ίσως στο πλαίσιο του κειμένου να μπορέσει ο αναγνώστης να καταλάβει το νόημα, επιλέχθηκε μια πιο περιφραστική προσέγγιση ώστε να είναι πιο κατανοητό εννοώντας την “ανδρική ανικανότητα κυοφορίας”.

Στο απόσπασμα παρατηρήθηκαν αρκετά προβλήματα ως προς το γλωσσικό κομμάτι. Οι μεγάλες περίοδοι δυσχεραίνουν το έργο του μεταφραστή, και ενώ στην αγγλική δεν είναι σύνηθες να υπάρχουν μακροσκελείς προτάσεις στο παρόν απόσπασμα, αποτέλεσαν την πλειονότητα. Για παράδειγμα, “And surely much of their point is well taken, that it was ourmothers who made our families survive, that women' s handiwork is truly artistic, that women' s care-giving really is superior in value to male competitiveness. ”, και “Mary Daly and Adrienne Rich have been influential proponents of this position. Breaking from the trend toward androgyny and the minimizing of gender differences that was popular among feminists in the early seventies, both Daly and Rich argue for a returned focus on femaleness. ”. Αυτά αποτελούν ένα δείγμα από την συνεκτικότητα και το ύφος του κειμένου.

Για να αντιμετωπιστεί το συγκεκριμένο πρόβλημα οι μεγάλες και κουραστικές προτάσεις διαιρέθηκαν. Έπειτα, δημιουργήθηκαν μικρότερες και πιο εύληπτες στο ελληνόφωνο κοινό προτάσεις. Χρειάστηκε να γίνει και μετατροπή της σύνταξης είτε για να γίνει πιο εύκολο το έργο της δημιουργίας βραχυπερίοδων, είτε για να προσεγγιστεί το κείμενο με τα δεδομένα της Ελληνικής γλώσσας με τον τρόπο κατά τον οποίο θα συντάσσουν οι Έλληνες στα κείμενά τους. Για παράδειγμα προς την μετατροπή της σύνταξης, “Σπάζοντας την παράδοση της κυρίαρχης τάσης του ανδρογυνισμού και της συγκαταβατικής αντιμετώπισης των έμφυλων διαφορών, μια τάση ιδιαίτερα δημοφιλής κατά την διάρκεια του 70’, η Daly και η Rich υποστηρίζουν την επιστροφή και την εστίαση στην θηλυκότητα.”. Επιπλέον παράδειγμα διαίρεσης μιας μακροσκελούς πρότασης: “Είναι βέβαιο ότι πολλά από τα επιχειρήματα τους είναι εύλογα. Οι μητέρες μας είναι αυτές που έκαναν επιτυχημένες τις οικογένειες μας. Η χειροτεχνία των γυναικών είναι υπέροχα καλλιτεχνική. Η φροντίδα που οι γυναίκες μπορούν να προσφέρουν είναι ανώτερη από κάθε ανταγωνισμό που μπορεί να τρέφεται για την εύνοια των ανδρών.”

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να αναφέρω την δυσκολία στην μετάφραση συγκεκριμένων ορολογιών που ήρθα αντιμέτωπη στο κείμενο. Τέτοιοι όροι ήταν “cultural feminism”, “post-struturalism”, “manichean ontology”, “Biological deterministic accounts”, “Gyn/Ecology”, “essentialism”, “nominalism”, “physicality”, “biologism”, “biological reductionism”, “utilitarian³²

theorists” και η λίστα συνεχίζεται. Αυτή ακριβώς η ορολογία είναι το μέρος που έκανε ακόμα πιο δύσκολο το κομμάτι της μετάφρασης. Οι όροι και οι ειδικές φράσεις αποτελούν μέρος ή το σύνολο ολοκλήρων κοινωνικών και ανθρωπολογικών φιλοσοφιών και θεωριών. Συνεπώς η μετάφραση τους θα έπρεπε να είναι ακριβής. Η βιβλιογραφία επίσης περιορισμένη στην ελληνικής γλώσσας. Όποτε αφού μελετούσα τους όρους, χρειαζόταν να κάνω ενδελεχή ερευνά για την ορθή του μεταφορά στην γλώσσα στόχος. Σκοπός μου ήταν να μεταφράσω όσο το δυνατόν απλούστερα την δομή του κειμένου χωρίς να χάσω το ύφος του.

Φτάνοντας στο τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι το άρθρο παρουσιάζεται εξ αρχής ότι έχει κοινωνικοπολιτικό και ανθρωποκεντρικό ενδιαφέρον. Πιο συγκεκριμένα, το απόσπασμα που μεταφράστηκε, αναφέρεται στην αναζήτηση της γυναικείας φύσης μέσα από την οπτική γωνιά του πολιτισμικού φεμινισμού και της Denise Riley. Αποτιμούνται τα πλεονεκτήματα αλλά και οι αδυναμίες αυτής της φεμινιστικής θεωρίας και στην συνέχεια παρατίθεται η ορθά τεκμηριωμένη άποψη της Riley. Η συγγραφέας παρατάσσει στο αρχικό κείμενο της και άλλες θεωρίες και έργα άλλων φεμινιστών, με σκοπό να δώσει έναν ρεαλισμό στις τάσεις που επικρατούσαν εκείνη την εποχή που γράφτηκε το έργο και τέλος δηλώνει την δική της θέση και προσέγγιση στο όλο θέμα. Είναι γεγονός πως η πλειονότητα των προτάσεων είναι μακροσκελείς, το ύφος επίσημο αλλά και κάπως προσιτό δημιουργώντας ένα αίσθημα οικειότητας με τον αναγνώστη. Ως απόρροια, λοιπόν, όλων των παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι ένας μεταφραστής έρχεται αντιμέτωπος με πολλά μεταφραστικά προβλήματα, τα οποία είναι αντικειμενικά και δεν ταυτίζονται με τις μεταφραστικές δυσκολίες που συναντά ένας συγκεκριμένος μεταφραστής (Nord C., 2014).

Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία αποτέλεσε μια προσπάθεια ώστε να υπάρξουν περισσότερα μεταφραστικά κείμενα στην γλώσσα-στόχος που είναι η ελληνική. Προσωπικά, εισέπραξα πληθώρα πληροφοριών και γνώσεων κατά την διάρκεια της μετάφρασης και της μελέτης του συγκεκριμένου αποσπάσματος. Ιδανικά, αναμένω στην δημοσίευση περισσότερων φεμινιστικών άρθρων στο μέλλον για την επιμόρφωση όχι μόνο των ίδιων των γυναικών για τις ικανότητες που κατέχουν, αλλά και της κοινωνίας για την διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος που θα μπορούν να ευημερούν όλοι. Λαμβάνοντας όλα αυτά υπόψιν, είναι σαφές ότι η μετάφραση αποτελεί το κλειδί για τη εξέλιξη όλων των πτυχών της κοινωνίας μας καθώς εξυπηρετεί τους σκοπούς του ανθρώπου, της κριτικής σκέψης και της διαπολιτισμικότητας.

5. Βιβλιογραφία

A. Κορωνaios (2017). Κεφάλαιο Τρίτο Φεμινιστικό Κύμα: ο μεταμοντέρνος ή μεταδομιστικός φεμινισμός. Το φύλο ως βιοκοινωνική κατασκευή. Ανακτήθηκε απο: <https://docplayer.gr/33493829-Kefalaio-trito-feministiko-kyma-o-metamonternos-i-metadomistikos-feminismos-to-fylo-os-viokoinoniki-kataskeyi.html>

I. N. Μαρκόπουλος (2016) Η ουσιοκρατική θεώρηση των πραγμάτων. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/77458_i-oyiokratiki-theorisi-ton-pragmaton

M. Σημίτη (2008). Ιδεολογικές Αντιπαραθέσεις και Πολιτικά Διλήμματα στο Σύγχρονο Φεμινιστικό Κίνημα. Το Φεμινιστικών Κίνημα. Ανακτήθηκε από: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.kemo.gr/doc.php?fld=doc&doc=52.pdf>

K. Woodward, ... J.P. JonesIII (2009) [Poststructuralism/Poststructuralist Geographies](#), [International Encyclopedia of Human Geography](#). Ανακτήθηκε απο: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/post-structuralism>

C. Serva (2022) Cultural Feminism: Definition & Overview. Ανακτήθηκε από: <https://study.com/academy/lesson/cultural-feminism-definition-lesson-quiz.html>

Linda Martin Alcoff, Official Website. Ανακτήθηκε από: <http://www.alcoff.com/>

Feminist Majority Foundation. Events 1953-1988. Ανακτήθηκε από: <https://feminist.org/resources/feminist-chronicles/the-feminist-chronicles-2/part-ii-1988/>

Signs: *Journal of Women in Culture and Society*, Official website. Ανακτήθηκε από: <https://signsjournal.org/about-signs/history/>

Λεξικά-Γλωσσάρια

IATE. European Union Terminology. Ανακτήθηκε από: <https://iate.europa.eu/home>

Glosbe.com. Το Ελληνικό- Αγγλικό λεξικό. Ανακτήθηκε από: <https://el.glosbe.com/el/en>

Merriam-Webster dictionary. Ανακτήθηκε από: <https://www.merriamwebster.com/>

Αγγλο-ελληνικό λεξικό WordReference. Ανακτήθηκε από: <https://www.wordreference.com/engr/>